

## **ТӨРИЙН ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/-ИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн” гэж, Гучин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Ерөнхийлөгчийн бие, өргөө, унаа халдашгүй дархан байна”, 2 дахь хэсэгт “Ерөнхийлөгчийн нэр төр, халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална” гэж, Дөчин хоёрдугаар зүйлд “Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүний халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална” гэж тус тус заасан бөгөөд төрийн тусгай хамгаалалтын хамрах хүрээ, хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх бүтэц, зохион байгуулалтыг тогтоосон Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийг 1995 онд баталсан.

Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 1.1.2-т “Монгол Улсын үндэсний язгуур ашиг сонирхолд монголын ард түмэн, соёл иргэншил оршин тогтнох, Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэр, хил хязгаарын халдашгүй байдал болон бүрэн бүтэн байдал, үндэсний эв нэгдэл, үндсэн хуульт байгууллын аюулгүй байдал, эдийн засгийн бие даасан байдал, экологийн тэнцвэрт хөгжил багтана.” гэж тодорхойлж, хурдтай хувиран өөрчлөгдөж байгаа аюулгүй байдлын орчинд нийцүүлэн үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог боловсронгуй болгох зорилтыг дэвшүүлжээ. Тухайлбал, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 4.1.2-т “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах зорилтын хүрээнд эрх зүй, удирдлага, зохион байгуулалтын шинэчлэлийг хийнэ” гэж, 4.1.3-т “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулж, ажил үүргийн давхцал, хийдлийг арилгаж, харилцан зохицуулалт хийх механизмыг боловсронгуй болгоно” гэж, 4.1.4-т “Аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагын албан хаагчид тавих ёс зүй, мэргэжлийн чадвар, хариуцлага, хууль сахин биелүүлэх шаардлагыг өндөржүүлж, эрх зүй, нийгмийн хамгааллын баталгааг дээшлүүлнэ.” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа”-ны зорилтын 7.3.1-т “Хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын зохион байгуулалт, үүрэг гүйцэтгэх чадавхыг хүн амын бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээ, нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлнэ.” гэж тус тус заасан байна.

Иймд Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал болон Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн зорилтын дагуу төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг нийгмийн хөгжил, олон улсын харилцаа, хамтын ажиллагааны өөрчлөлтийг харгалзан шинэчлэх шаардлагатай байна.

Мөн эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалах болон хууль сахиулах чиглэлээр 2001 онд Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хууль, 2010 онд Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, 2015 онд Галт зэвсгийн тухай хууль, 2019 онд Төрийн албаны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, 2021 онд Кибер аюулгүй байдлын тухай хууль зэрэг хууль тогтоомжийг баталсан боловч эдгээртэй нийцүүлж Төрийн тусгай хамгаалалтын хуульд дорвитой өөрчлөлт хийгдээгүй байна.

Улсын Их Хурлаас 1995 оны 4 дүгээр сарын 27-ны өдөр баталсан Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд 10 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд үүнээс 2 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтөөс бусад нь нь тус хуулийн зохицуулалттай холбоотой тулгарч байгаа бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд биш харин салбарын бусад хуулиуд шинэчлэгдсэн, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага нь 1995 онд анх байгуулагдсанаас хойш 25 жилийн хугацаанд Тагнуулын ерөнхий газрын харьяа байгууллагын хүрээнд чиг үүргээ хэрэгжүүлэн ажилласан бөгөөд 2020 оноос Засгийн газрын тохируулах чиг үүрэг бүхий агентлаг болж, чиг үүргээ бие даан хэрэгжүүлж эхлээд байна.

2020 онд хуульд оруулсан өөрчлөлтөөр Төрийн тусгай хамгаалалтын газрыг Засгийн газрын тохируулагч агентлаг болгон зохион байгуулалтын хувьд өөрчилсөн боловч үүнтэй уялдуулан байгууллагын чиг үүрэгтэй холбоотой хуулийн зохицуулалтыг шинэчлээгүй нь тус агентлагаас хариуцсан чиглэлийн хүрээнд бодлого тодорхойлох болон салбар хоорондын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хяналт тавих, үүрэг чиглэл өгч, гүйцэтгэлийг хангуулах зэрэг эрх хэмжээг хэрэгжүүлэхэд бэрхшээл учруулж байна.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 8.2-т хуульд зааснаас гадна төрийн тусгай хамгаалалтад авах зайлшгүй шаардлагатай бусад зүйлийн жагсаалтыг Засгийн газраас тогтоохоор заасны дагуу 1995 онд Засгийн газрын 127 дугаар тогтоолоор хуульд заасан Төрийн ордон, Ерөнхийлөгчийн ордон, өргөө, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайдын зориулалтын орон сууцнаас гадна Их тэнгэрийн ам, Их тэнгэрийн амны гүүр, Төрийн тусгай хамгаалалтын газрын гарааш, хүнсний агуулах зэрэг объектуудийг төрийн тусгай хамгаалалтад авахаар тогтоож байсан бол Засгийн газрын 2012 оны 65 дугаар тогтоолоор шинэчлэн баталсан жагсаалтын дагуу Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага нь яам, агентлаг, орон нутгийн захиргааны байгууллага, хууль сахиулах болон шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч байгууллага, улсын төсөвт үйлдвэрийн газар зэрэг 28 төрлийн барилга, байгууламжийг хамгаалалтаар хангах болжээ.

Ийнхүү 1995 онд тогтоосон төрийн тусгай хамгаалалтад байх объектыг хэт өргөжүүлж, 7 дахин нэмэгдүүлсэн нь төрийн тусгай хамгаалалтын үндсэн чиг үүрэгт хамаарах биечилсэн хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учруулахын зэрэгцээ тусгай хамгаалалтын ач холбогдол, мэргэшсэн байх чадварыг бууруулж, харуул хамгаалалтын чиг үүрэгтэй адилтган үзэхэд хүргэсэн байна.

Түүнчлэн Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулиар тогтоосон төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагааг бусад хуулиар өргөжүүлэн тогтоодог хуулийн гажуудал бий болж байна. Тухайлбал, Эрдэнэсийн сангийн тухай хууль, Геодези, зураг зүйн тухай хууль, Монгол Улсын Их хурлын тухай хууль, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хууль, Улсын Их хурлын сонгуулийн тухай хууль, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль зэрэг болно.

Дээр дурдсан хуулийн хэрэгжилтийн хүрээнд үүсээд байгаа гажуудал нь хуулийн зохицуулалтын хийдэлтэй байдал буюу төрийн тусгай хамгаалалтын зорилго, онцлог, хамрах хүрээг төрийн бусад төрлийн хамгаалалтаас зааглан тодорхойлж чадаагүй, хамгаалалт тогтоох шалгуурыг хэт ерөнхий тогтоосон зэрэг

нь хамгаалалтад авах объектыг тухайн цаг үеийн нөхцөл байдлаас хамаарч харилцан адилгүй байдлаар тогтоох нөхцөлийг бүрдүүлжээ.

Түүнчлэн төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид тавих шаардлага, эрх зүйн баталгаатай холбоотой зохицуулалт нь төрийн албаны эрх зүйн шинэчлэлээс хоцорсон төдийгүй сонгон шалгаруулах, томилох журмыг улс төрийн нөлөөллөөс ангид байх зарчимд нийцүүлэн нарийвчлан зохицуулах шаардлага тулгарч байна.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлан үндэслэн хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой хүндрэл бэрхшээлийг арилгах, төрийн тусгай хамгаалалтын зорилго, хамрах хүрээг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хуульд нийцүүлэн оновчтой тогтоож, төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын чиг үүрэг, удирдлага, зохион байгуулалтыг эрх зүйн зохицуулалтыг шинэчилж, албан хаагчид тавих мэргэжлийн чадвар, шаардлага, хариуцлагыг өндөржүүлэх, эрх зүйн баталгааг бүрдүүлэх зорилгоор Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг бүтцийн хувьд дараах агуулга бүхий 7 бүлэг 60 зүйлтэй байхаар боловсрууллаа. Үүнд:

1.Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл буюу хуулийн зорилт, хууль тогтоомж, нэр томъёоны тодорхойлолт, төрийн тусгай хамгаалалтын зарчим;

2.Хоёрдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтын ойлголт, түүний хамрах хүрээ, зэрэглэл болон хамгаалтын бүс, хамгаалалтын арга хэмжээтэй холбоотой харилцаа;

3.Гуравдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны эрх зүйн үндэс, бусад байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэний хүлээх үүрэг;

4.Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, түүний эрх хэмжээ, төсөв санхүүжилт, удирдлага;

5.Тавдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын алба хаагчийн чиг үүрэг, эрх зүйн байдал, нийгмийн баталгаа;

6.Зургадугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан албадлага хэрэглэх үндэслэл, журам;

7.Долдугаар бүлэг: Бусад асуудал буюу хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага.

Хуулийн төсөлд иргэд, олон нийтийн саналыг авахаар Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын cabinet.gov.mn цахим хуудаст байршуулсан бөгөөд санал ирүүлээгүй болно.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулахдаа Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 16.3-т заасны дагуу Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх

журмын тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай, Гүйцэтгэх ажлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Төмөр замын тээврийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Радио долгионы тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Геодези, зураг зүйн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Эрдэнэсийн сангийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Сонгуулийн автоматжуулсан системийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Монгол Улсын Төрийн ордны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг хамтад нь боловсруулсан болно.

---oOo---

## **ТӨРИЙН ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА**

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь 7 бүлэг 60 зүйлтэй бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.4-т заасны дагуу бүлэг тус бүрээр нь багцлан танилцуулж байна.

### **Нэгдүгээр бүлэг: Нийтлэг үндэслэл**

Хуулийн төслийн энэхүү бүлэгт нийтлэг үндэслэл буюу хуулийн зорилт, хууль тогтоомж, нэр томъёоны тодорхойлолт, төрийн тусгай хамгаалалтын зарчмын талаар тусгаж зохицууллаа.

1.Төрийн тусгай хамгаалалтын хууль тогтоомжийн хүрээг тодорхой тогтоов. Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хууль /1995 он/-ийн 2 дугаар зүйлд төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хууль тогтоомжийн хүрээг зөвхөн Үндсэн хууль, Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хууль, Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хууль, тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад акт байхаар ерөнхий тогтоосныг 2017 оноос хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Хууль тогтоомжийн тухай хуульд нийцүүлж тодорхой болгон орууллаа.

2.Нэр томъёоны тодорхойлолтуудыг нарийвчлан тусгав.

Хамгаалуулагч, далд хамгаалалт, төрийн тусгай хамгаалалтын бүс гэсэн зарим нэр томъёоны тодорхойлолтыг хуулийн төслийн үзэл баримтлал, зохицуулалттай нийцүүлэн өөрчилсөн болно. Жишээлбэл, хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээгээр “тусгай хамгаалалтын бүс”-ийг “ямар шалгуур үзүүлэлтээр тодорхойлж байгаа эсэх, хамгаалалтын бүсийн хил хязгаарыг хэрхэн тогтоож байгаа эсэх нь тодорхойгүй буюу зохицуулалтгүй байна. ... Иймд бусад улсын туршлагаас үзэхэд хамгаалалтын зорилго, хэлбэрээсээ хамааран тодорхой хэмжээгээр хамгаалалтын бүсийг зохих хэлбэрээр оновчтой тогтоох нь зүйтэй. Учир нь “хамгаалалтын бүс”-ийг тогтоох явцад Үндсэн хуульд заасан “Халдашгүй, чөлөөтэй байх”, “улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих” зэрэг иргэдийн эрхийг тодорхой байдлаар хязгаарлах болдог тул их нухацтай авч үзэх шаардлага тулгарч байна. Үндэсний болон хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журмыг хамгаалахын тулд эдгээр эрхийг зөвхөн хуулиар хязгаарлаж болох талаар Үндсэн хуульд тусгасан байдаг. Тиймээс “төрийн тусгай хамгаалалтын бүс”-ийг хэрхэн тогтоох вэ гэдэг асуудлыг чухалчлан авч үзэх нь зүй ёсны шаардлага юм.”<sup>1</sup> гэжээ.

Иймд хүний эрхийг хязгаарлах үндэслэл, журмыг зөвхөн хуулиар тогтоодог Үндсэн хуулийн зарчимд нийцүүлэн төрийн тусгай хамгаалалтын бүсийг “хамгаалуулагч болон төрийн тусгай хамгаалалтад авсан хурал, барилга, бусад зүйлийн аюулгүй байдлыг хангаж төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор энэ хуульд заасны дагуу тогтоосон тодорхой орчин, нутаг дэвсгэрийг” хэмээн тухайн бүсийг тогтоох зорилгыг нарийвчлан тодорхойлж хуулийн төслийн хоёрдугаар бүлэгт хэн, ямар хүрээнд тогтоохыг тусгасан болно.

---

<sup>1</sup> Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, *Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, Судалгааны тайлан (2022), 20-21 хх.*

Хамгаалуулагчийн болон хурал, барилга, бусад зүйлийн аюулгүй байдлыг нэр томъёоны тодорхойлолтод шинээр тусгав.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд 2020 онд шинээр оруулсан “техникийн үзлэг, шалгалт” гэсэн ойлголтын агуулгыг тодорхойлоогүйгээс Гүйцэтгэх ажлын тухай хуулийг зөрчих<sup>2</sup> нөхцөл байдалд хүргэж болзошгүй байсан тул уг ойлголтыг “хамгаалалтын техникийн үзлэг” хэмээн томъёолж агуулгыг нарийвчлан тодорхойлсон болно.

Мөн хуулийн төслийн зургаадугаар бүлэгт тусгагдсан төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн “биеийн хүч хэрэглэх” эрхийн агуулгыг тодорхойлж тухайн эрхийг хэрэгжүүлэхэд гарч болох зөрчилдөөнөөс сэргийлсэн.

3.Төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагаанд Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаас гадна үйл ажиллагааны онцлогтой уялдуулан иж бүрэн байх, тасралтгүй байх, нууцыг чанд хадгалах, улс төрөөс ангид байх, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх зарчмуудыг баримтлахаар тогтоосон. Шинээр хуульчлан тогтоосон “тасралтгүй байх”, “улс төрөөс ангид байх” зарчмууд нь төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагаанд баримталж ирсэн суурь зарчмууд болно.

### **Хоёрдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалт**

Хуулийн төслийн хоёрдугаар бүлэгт төрийн тусгай хамгаалалтын тухай ойлголт, төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, хүн, хамгаалалтад байх хугацаа, хамгаалалтын зэрэглэл, хамрах хүрээ, хамгаалуулагчийн үүрэг, хамгаалалт түр зогсох, төрийн тусгай хамгаалалтад байх хурал, барилга, бусад зүйл, төрийн тусгай хамгаалалтын бүс, хориглох зүйл, хамгаалалтын дэглэм, аюулгүй байдлын үзлэг, түүний төрөл, явуулах журам, урьдчилсан хамгаалалт, төрийн тусгай хамгаалалтад авагдсан барилга, нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг хангахад тавигдах шаардлагын талаар тусгаж зохицуулсан.

1.Төрийн тусгай хамгаалалтыг төрийн бусад хамгаалалтаас ялгаж тодорхой болгосон.

Төрийн тусгай хамгаалалтын шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалд “Төрийн тусгай хамгаалалтыг үндэсний аюулгүй байдал болон төрийн хамгаалалтын бүрэлдэхүүн хэсгийн хувьд зорилго, хамрах хүрээ, хамгаалалтын арга хэлбэр болон баримтлах зарчим зэргийг харилцан уялдаатай байдлаар төрийн бусад хамгаалалтаас ялган тогтоох”-оор тусгасан.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн /1995 он/ төслийг УИХ-ийн чуулганы хуралдаан, байнгын хороогоор хэлэлцэх үед хуулийн төслийн танилцуулга, гишүүдийн хэлсэн үг, асуултуудад төрийн тусгай хамгаалалтын зорилгыг “..Сүүлийн үед олон улсын хэмжээнд төрийн эрхийг хууль бусаар авахыг оролдох, улс төрийн зүтгэлтэн, нэр цуутай хүмүүсийг алан хядах ажиллагаа идэвхжих хандлагатай боллоо. Улс орнууд ч үүсч бий болсон нөхцөл байдлыг харгалзан төрийн хамгаалалтын байгууллагыг бэхжүүлэх эрх зүйн үндсийг боловсронгуй болгоход анхаарч эхэллээ. Энэхүү бодит шалтгааныг үндэслэн төрийн хамгаалалтын хуулийн төслийг Улсын Их хурлаар хэлэлцүүлж батлуулахаар оруулж

<sup>2</sup> Гүйцэтгэх ажлын тухай хуулийн 2 дугаар зүйл.

байна..”<sup>3</sup>, “..Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын чиг үүргийг өргөн утгаар нь авч үзвэл хэдэн хүн, зарим байгууллага, ордон өргөөг хамгаалах төдий бус харин төрийн эрхийг хууль бусаар авах, улс төрийн зүтгэлтнийг алан хядах гэмт хэргээс хамгаалах явдал юм..”<sup>4</sup>, “..Үүнээс гадна Үндсэн хуулиар бататгасан төрийн аюулгүй байдал, улс орны тогтвортой байдлын эрх ашгийн үүднээс Ерөнхийлөгч, УИХ-ын дарга, Ерөнхий сайдын үүргийг албан ёсоор гүйцэтгэж байгаа албан тушаалтныг хамрууллаа..”<sup>5</sup>, “..Төрийн хамгаалалтын тухай хууль нь манай орны хувьд нийгмийн нэг чухал харилцааг зохицуулах, Үндсэн хуулиар бататгасан төр, засгийн тогтвортой байдлыг хангах бүх ард түмнээс сонгогдсон болон төрийн эрх барих дээд байгууллагаас томилогдсон төр, засгийн тэргүүний халдашгүй байдлыг хангахад чухал ач холбогдолтой болно гэж үзэж байна..”<sup>6</sup>, “..Том Үндсэн хуулийнхаа агуулгаар бол Үндсэн хуулийн бус аргаар төрийн эрх мэдлийг авах, авахаар завдах үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах зорилгын хүрээнд төрийн тусгай хамгаалалтыг бий болгож,..”<sup>7</sup>, “..Энэ утгаар нь энэ хуулийг авч үзээд, тайлбар хийгээд тодорхой улсуудыг хамгаалалтад авах тухай ярихад хуулиар хамгаалалтад авсан бол авна, тэрнээс авахгүй гэдэг агуулгыг тавихаас биш энэ чинь үнэхээр үндэсний аюулгүй байдал, энэ Үндсэн хуулийн бус аргаар төрийн эрх мэдлийг авахтай холбогдсон ийм асуудал энэ үндэсний аюулгүй байдалтай холбоотой, түүнийг хамгаалахтай холбогдсон асуудал мөн байна шүү дээ гэнэ. Энэ агуулгаараа бол тэр хуулийн зорилтын дагуу энэ хүн чинь үнэхээр тухайн нөхцөл байдалд хамгаалалтад авах ёстой хүн мөн байна шүү дээ, ёстой объект нь мөн байна шүү дээ гэдэг асуудлыг ярихгүй бол болохгүй..”<sup>8</sup>, “..Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагыг бид нар түрүүний гаргасан чиг үүргийн дагуу Үндсэн хуулийн бус аргаар төрийн эрх мэдлийг авахаар завдах, бэлтгэх, мөн төрийн аюулгүй байдалд хохирол учруулах тийм үйл ажиллагааг урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох ийм зорилгын үүднээс объект, субъектууд дээр иймэрхүү үйл ажиллагаа явуулна гэж гаргаж ирж байгаа юм..”<sup>9</sup> гэж буюу төрийн тусгай хамгаалалт нь Үндсэн хуулийн бус аргаар төрийн эрх мэдлийг авахаас урьдчилан сэргийлэх, төр, засгийн үйл ажиллагааны тогтвортой байдал, төрийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах зорилготой хэмээн тодорхойлж, энэ зорилгын хүрээнд хуулийн агуулга, зохицуулалтыг тусгаж өгсөн байдаг. Гэхдээ Төрийн тусгай хамгаалалтын хуульд төрийн тусгай хамгаалалтын энэхүү зорилгыг шууд утгаар тусгаж өгөөгүй нь өнөөдөр төрийн тусгай хамгаалалтыг бусад төрийн хамгаалалтаас ялган

<sup>3</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай, захиргааны хариуцлагын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай тогтоолын хувийн хэрэг /1994.07.07-1995.05.25/ - 50 хх

<sup>4</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай, захиргааны хариуцлагын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай тогтоолын хувийн хэрэг /1994.07.07-1995.05.25/ -178 хх

<sup>5</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай, захиргааны хариуцлагын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай тогтоолын хувийн хэрэг /1994.07.07-1995.05.25/ -176 хх

<sup>6</sup> Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны протокол №08 /1995 оны 3-р сарын 17/ -47 хх

<sup>7</sup> Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны протокол №24 /1995 оны 4-р сарын 21/ -92 хх

<sup>8</sup> Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы 1995 оны 4-р сарын 24-ний өдрийн хуралдааны баримтын дотоод товъёог- Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн соронзон бичлэг /кассет 112 1995.04.24. 9.15-10.00/-12 хх

<sup>9</sup> Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы 1995 оны 4-р сарын 24-ний өдрийн хуралдааны баримтын дотоод товъёог - Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн соронзон бичлэг /кассет 120 1995.04.24. 12.10-12.55/-59 хх

тодорхойлоход улам бүр хүндрэл учруулж байгаа<sup>10</sup> тул төрийн тусгай хамгаалалтыг хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д “Төрийн тусгай хамгаалалт нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны салшгүй хэсэг бөгөөд төрийн эрх мэдлийг хууль бус аргаар авахаас сэргийлэх зорилгоор хуулиар төрийн тусгай хамгаалалтад авахаар тогтоосон албан тушаалтан, иргэн, төрийн байгууллага, тэдгээрийн зарим үйл ажиллагаа, бусад зүйлийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад чиглэсэн мэргэжлийн болон бусад байгууллага, албан тушаалтны харилцан уялдаатай үйл ажиллагаа мөн.” хэмээн тодорхойлсон. Энэхүү тодорхойлолт нь төрийн тусгай хамгаалалт нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны хэсэг болохыг бататгаж, төрийн тусгай хамгаалалтын зорилгыг “төрийн эрхийг хууль бусаар авахаас сэргийлэх” хэмээн тодорхойлж байгаагаараа онцлогтой. Энэхүү зорилгын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа нь өнөөдрийг хүртэл хэрэгжүүлж ирсэн үйл ажиллагааны агуулгаараа байхыг шинэчилсэн тодорхойлолтод тусгасан болно.

Мөн төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагаа нь эрх зүйн, удирдлага, зохион байгуулалт, хамгаалалт, үйлчилгээ, техник, технологийн болон бусад арга хэмжээний цогц байхаар тусгаж, хамгаалалтыг ил, далд хэлбэр, тусгай арга, хэрэгслээр зохион байгуулахыг хуульчилж төрийн тусгай хамгаалалтыг бусад төрийн хамгаалалтаас ялгаж өгсөн.

2.Төрийн тусгай хамгаалалтад авах хамгаалуулагчийн хүрээг тодорхой болгосон.

Төрийн тусгай хамгаалалтын зорилготой уялдуулан хуульд зааснаас бусад албан тушаалтныг төрийн тусгай хамгаалалтад авах асуудлыг Онц байдлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед Засгийн газар шийдвэрлэхээр тогтоож өгсөн<sup>11</sup> нь хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийг хэрэгжүүлэхэд гардаг зөрчилдөөнийг<sup>12</sup> шийдвэрлэсэн. Мөн төрийн тусгай хамгаалалтад авах асуудлыг зөвхөн Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд зааснаар тогтоохоор тусгасан.

Төрийн тусгай хамгаалалтад авах гадаад улсын зочдын хүрээг<sup>13</sup> хуулиар тогтоохдоо<sup>14</sup> Монгол Улсын нэгдэн орсон “Олон улсын хамгаалалтад байдаг хүмүүс, түүний дотор дипломат төлөөлөгчдийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон шийтгэх тухай конвенц”-д нийцүүлсэн.

3.Хамгаалуулагчийн хамгаалалтад байх хугацааг Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулиар тодорхой зааж өгч<sup>15</sup> төрийн тусгай хамгаалалтын үйл

<sup>10</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал. 2 хх

<sup>11</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.5 дахь хэсэг.

<sup>12</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал. 3 хх

<sup>13</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал. 3 хх

<sup>14</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.6, 6.1.7 дахь заалт.

<sup>15</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэг.



ажиллагааг Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулиар тогтоох хуулийн төслийн үзэл баримтлалд<sup>16</sup> нийцүүлсэн.

4.Хамгаалуулагчийг төрийн тусгай хамгаалалтад авахтай холбоотойгоор холбогдох байгууллагуудын мэдээлэл хүргэх харилцааг тодорхой зохицуулж өгсөн<sup>17</sup>.

5.Төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэлийг гурав байхаар тогтоосон.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт төрийн төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэлийг дөрөв байхаар тогтоосон ч өнгөрсөн 28 жилийн хугацаанд хамгаалуулагчийг дөрөвдүгээр зэрэглэлээр төрийн тусгай хамгаалалтад авч байгаагүй болно. Төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэл тус бүрийн онцлогт тохирсон хүч хэрэгслийн хэмжээ, тэдгээрийг хамгаалалтын тухайн нөхцөл байдалд нийцүүлэн зохицуулах журмыг<sup>18</sup> хэрэглээний практиктай уялдуулан, хамгаалалтын иж бүрэн байх зарчимд нийцүүлж хамгаалуулагчийн төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэлийг гурав<sup>19</sup> байхаар тогтоосон.

6.Хамгаалуулагчийн төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэлийг аюулгүй байдлын эрсдлийн үнэлгээг үндэслэн тогтоохоор зохицуулсан.

Хамгаалуулагчийн төрийн тусгай хамгаалалтын зэрэглэлийг хуулиар шууд тогтоож өгдөг нь нэг талаас хэрэглээнд ойлгомжтой ч нөгөө талаар шаардлагагүй тохиолдолд их хэмжээний хүч хэрэгслээр хамгаалалтыг хэрэгжүүлж хамгаалалтын хүч хэрэгслийг тарамдуулах нөхцөл байдлууд нэлээдгүй үүсгэдэг. Гадаад улс орнуудын төрийн тусгай хамгаалалтын хууль тогтоомжид төрийн хамгаалалт нь хэдэн зэрэглэлтэй, хэнийг ямар зэрэглэлээр авах талаар илээр тусгасан зохицуулалт байдаггүй ч хамгаалалтыг аюулгүй байдлын эрсдлийн үнэлгээнд үндэслэн хамгаалалтын хүч, хэрэгслийг тогтоож өгдөг нийтлэг жишиг байдаг. Иймд төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагааг аюулгүй байдлын эрсдлийн үнэлгээнд үндэслэн хэрэгжүүлэх буюу аюулгүй байдлын эрсдлийн үнэлгээг төрийн тусгай хамгаалалтад нэвтрүүлэх зохицуулалтыг<sup>20</sup> тусгасан.

7.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд зааснаас бусад зүйл /цаашид “объект” гэх/-ийг төрийн тусгай хамгаалалтад авах шалгуур үзүүлэлтийг төрийн тусгай хамгаалалтын зорилгоор тодорхойлохоор тогтоосон.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 7, 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад объектыг төрийн тусгай хамгаалалтад авахдаа мөн хуулийн 8 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг “Төрийн тусгай хамгаалалтад зайлшгүй байх шаардлагатай бусад зүйлийн жагсаалтыг Засгийн газар батална” гэсэн зохицуулалтыг үндэслэдэг. Эдгээр зохицуулалтыг хэрэглэсэн 28 жилийн хугацаанд төрийн тусгай хамгаалалтад байх объектууд нь ямар нэг онцлог шалгуураар тодорхойлогдохгүй явж ирснээс төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллага, төрийн тусгай чиг үүрэг бүхий

<sup>16</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал. 3 хх

<sup>17</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.4 дахь хэсэг.

<sup>18</sup> Засгийн газрын 2008 оны 65 дугаар тогтоол

<sup>19</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх хэсэг.

<sup>20</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 7 дугаар зүйлийн 7.2, 7.3 дахь хэсэг.

байгууллага, төрийн өмчит аж ахуйн нэгж гэсэн олон төрлийн байгууллагуудын байрууд төрийн тусгай хамгаалалтад авагдсан, мөн бусад хуулиар тухайлбал, Эрдэнэсийн сангийн тухай хууль, Геодези, зураг зүйн тухай хууль зэрэг олон хуулиудаар төрийн тусгай хамгаалалтад байх объектын хүрээг өргөжүүлэн тогтоож ирсэн гажуудал үүссэн байдаг. Төрийн тусгай хамгаалалтад авах объектын шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох хэрэгцээ шаардлага Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ<sup>21</sup>-д тодорхой тусгагдаж Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалд энэ асуудал тодорхойлогдсон болно.

Хуулийн төслийг боловсруулахдаа хуулиар объектын шалгуур үзүүлэлтийг нарийвчлан тогтоох нь тухайн зохицуулалтыг ирээдүйд шинээр бий болох нөхцөл байдалд хэрэглэх боломжийг хязгаарлах, хуульд тухай бүр өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсгэх эрсдэлтэй тул шалгуур үзүүлэлтийг төрийн тусгай хамгаалалтын зорилгоор тодорхойлж хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.5-д “Энэ хуульд зааснаас бусад зүйлийг төрийн тусгай хамгаалалтад авах, хамгаалалтаас гаргах асуудлыг төрийн тусгай хамгаалалтын зорилгод нийцүүлэн Засгийн газар тогтоож, төрийн тусгай хамгаалалтад зайлшгүй байх шаардлагатай зүйлийн жагсаалтыг батална.” гэсэн болно.

8.Төрийн тусгай хамгаалалтын бүстэй холбоотой харилцааг хуульчлан зохицуулсан.

Төрийн тусгай хамгаалалтын бүсийг тогтоох зорилго, эрх бүхий этгээд, төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд хориглох зүйл болон төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд хэрэгжүүлдэг хамгаалалтын дэглэмийг хуульчлан зохицуулсан.

9.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэгжүүлдэг аюулгүй байдлын үзлэг, түүний төрлүүдийг хуульчлан тогтоож, хэрэгжүүлэх журам, зааврыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга батлахаар тусгасан.

### **Гуравдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, албан тушаалтан, иргэний оролцоо, хүлээх үүрэг**

Энэхүү бүлгээр төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага болон хамгаалалтад дэмжлэг үзүүлж хамтран оролцох байгууллагууд болох тагнуул, цагдаа, онцгой байдал, эрүүл мэндийн болон хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх байгууллага, Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний хүлээх үүргийг тодорхойлсон.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд “төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх зохион байгуулалтыг оновчтой тодорхойлж, төрийн бусад байгууллага, хуулийн этгээд, иргэдийн хүлээх үүрэг, хариуцлагатай холбоотой зохицуулалтыг тодорхой тусгах” хүрээнд дараах онцлог зохицуулалтыг тусгасан.

1.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлж, бусад төрийн байгууллагууд өөрийн чиг үүрэг, төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулиар хүлээсэн үүргийг хүрээнд дэмжлэг үзүүлж төрийн тусгай хамгаалалтад оролцоно.

<sup>21</sup> Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, Судалгааны тайлан (2022) хх.

2.Төрийн тусгай хамгаалалтад дэмжлэг үзүүлж хамтран оролцдог байгууллагуудын төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагатай харилцан ажиллахтай холбоотой харилцааг салбар тус бүрээр тогтоож зохицуулсан.

### **Дөрөвдүгээр бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, түүний эрх хэмжээ**

Хуулийн төслийн дөрөвдүгээр бүлгээр төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, түүний бүрэн эрх, үүрэг, туг, бэлгэ тэмдэг, төсөв, удирдлага, даргын эрхийн талаар тусгаж зохицууллаа.

1.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын чиг үүргийг Засгийн газрын тохируулагч агентлагийн эрх хэмжээнд шинэчилж, хариуцсан чиглэлийн хүрээнд бодлого боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах арга хэмжээг уялдуулан зохицуулах чиг үүргийг Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд нийцүүлэн, хөгжлийн чиг хандлагатай уялдуулан тогтоосон. Тухайлбал, төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын бүрэн эрхэд<sup>22</sup> төрийн тусгай хамгаалалтын бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх, төрийн тусгай хамгаалалтын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах, төрийн тусгай хамгаалалтад дэмжлэг үзүүлэх үүрэг бүхий төрийн байгууллагуудыг төрийн тусгай хамгаалалтын чиглэлээр нэгдсэн арга зүй, удирдлага, зохион байгуулалтаар хангах, чиглүүлэх, төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор төрийн бодлого, шийдвэр, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох талаар санал боловсруулах, төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээ, мэдээлэл цуглуулах, холбогдох мэдээ, мэдээллээр шуурхай хангагдах, энэ хуульд заасан аюулгүй байдлын эрсдлийн үнэлгээ хийх, чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэх нөхцөлийг хангасан тусгай зориулалтын техник хэрэгсэл, мэдээллийн сантай байх, тэдгээртэй холбоотой засвар, үйлчилгээ, инженерийн дэд бүтцээр хангагдах, төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхдээ тухайн аюулгүй байдлыг хангах нөхцөл, хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан энэ хуульд заасны дагуу төрийн тусгай хамгаалалтын бүс, хамгаалалтын дэглэм тогтоох, хяналт тавих, аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдуулан төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд радио холбооны сүлжээ сарниулах, радио төхөөрөмжийн болон бусад шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн үйл ажиллагааг түр зогсоох, хамгаалуулагч болон төрийн тусгай хамгаалалтад байгаа барилга байгууламж, бусад зүйл, тэдгээрийн орчинд эмх замбараагүй байдал үүсэх, гамшиг, гэнэтийн осол гарах зэргээр нөхцөл байдал хүндэрсэн үед болон шаардлагатай бусад тохиолдолд тагнуул, цагдаа, дотоодын цэрэг, онцгой байдлын байгууллага болон зэвсэгт хүчин, хилийн цэргээс дэмжлэг авах, харилцан ажиллах, төрийн байгууллагын төрийн болон албаны нууцад хамаарахаас бусад мэдээллийн санд нэвтрэх, албаны хэрэгцээнд ашиглах зэрэг төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай зохицуулалтуудыг тусгасан.

2.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын үүрэгт<sup>23</sup> одоо хэрэгжүүлж байгаа ч хуульчлан тусгагдаагүй байсан террорист үйлдлийн сөрөг тусгай ажиллагаанд оролцох, үйл ажиллагаандаа ... дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэгийн болон бусад хяналтын систем нэвтрүүлэх, хамгаалуулагчийн өргөө, зориулалтын орон сууцны

<sup>22</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 27 дугаар зүйл

<sup>23</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 28 дугаар зүйл

ашиглалтын техникийн бэлэн байдлыг хангах, засвар үйлчилгээг хариуцах гэсэн үүргийг шинээр тусгасан.

3.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага нэг дэд даргатай байхаар тогтоож, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 18<sup>4</sup> дугаар зүйлийн 3-т нийцүүлсэн.

4.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ<sup>24</sup>, хуулийн төслийн үзэл баримтлалд<sup>25</sup> нийцүүлэн Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.3-т заасан агентлагийн даргын хэрэгжүүлэх бүрэн эрхээс гадна төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын даргын хэрэгжүүлэх бүрэн эрхийг тодорхойлж өгсөн. Түүнчлэн даргын эзгүйд дэд дарга бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр тусгаснаар төрийн тусгай хамгаалалтын удирдлага тасралтгүй хэрэгжих нөхцлийг бүрдүүлж байгууллагын удирдлагын үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг оновчтой болгосон.

### **Тавдугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн эрх зүйн байдал**

Энэхүү бүлгээр төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын албан хаагч, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн тангараг, дүрэмт хувцас, цол, албаны үнэмлэх, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаах насны дээд хязгаар, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн эрх, үүрэг, түүнд тавигдах ёс зүйн тусгай шаардлага, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн баталгаа, тэдгээрийн төрлүүд, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн сахилгын хариуцлага, өөр албан тушаалд шилжүүлэх, албанаас чөлөөлөх зэрэг харилцааг тусган зохицууллаа. Энэ бүлгийн зохицуулалтыг тусгахдаа төрийн тусгай хамгаалалтын хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний дүгнэлт, хуулийн төслийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн эрх зүйн байдлын нийтлэг болон чиг үүргийн онцлог, албан тушаалын ангиллыг харгалзан төрийн алба “мэргэшсэн, тогтвортой байх”, “улс төрийн нам, эвслийн үйл ажиллагаанаас ангид байх”, зарчим болон нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлт, эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулан, мэргэшсэн чадвардаг хүний нөөцийг бүрдүүлж, алба хаагчдын тогтвор суурьшилтай ажиллах эрх зүйн үндэслэлийг шинэчлэн тогтоохыг зорьсон.

1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн тодорхойлтыг шинэчлэн хуулийн төслийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн тогтоосон.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд “Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд “төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч” гэж зөвхөн хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэж байгаа төрийн тусгай албан тушаалтныг хамруулан тодорхойлсноор тус байгууллагад ажиллаж байгаа бусад албан хаагчдын хувьд чиг үүргийн онцлогт нийцсэн нийгмийн баталгаагаар хангагдах боломжгүй байдлыг өөрчилж төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын нийт албан хаагчийн эрх зүйн байдлыг чиг үүргийг онцлогтой нь уялдуулан цогцоор тодорхойлох шаардлагатай байна” хэмээн тодорхойлсонтой уялдуулан хуулийн төслийн 33 дугаар зүйлийн 33.1-т “Энэ хуульд заасан тангараг өргөж, төрийн тусгай хамгаалалтын албанд томилогдон ажиллаж

<sup>24</sup> Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, *Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, Судалгааны тайлан (2022) 72 хх.*

<sup>25</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал, 3 хх

байгаа иргэнийг төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч гэнэ. Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч нь төрийн тусгай албан хаагч байна.” хэмээн тодорхойлсон.

2."Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид тавигдах шаардлага, эрх зүйн баталгаатай холбоотой зохицуулалт төрийн албаны эрх зүйн шинэчлэлээс хоцорсон..." гэсэн хуулийн төслийн үзэл баримтлалын хүрээнд төрийн албаны шинэчлэлтэй уялдуулан төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид тавигдах шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийн хүрээг тодорхойлж, тусгай шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга тогтоохоор тусгасан.

3.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаах насны дээд хязгаарыг цэргийн алба хаах насны дээд хязгаартай уялдуулан хуульчлан тогтоож өгсөн.

4.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид тавигдах ёс зүйн тусгай шаардлагыг хуульчлан тогтоож<sup>26</sup> Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2-т нийцүүлсэн.

5.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн баталгааг хуульчлан тогтоосон.

Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагууд амь насаа үл хайрлан албан үүргээ биелүүлэх тангарагтай албан хаагчдынхаа нийгмийн баталгааг Төрийн албаны тухай хуульд заасан нийтлэг баталгаанаас гадна салбарын хууль тогтоомжоор хуульчлан баталгаажуулсан байдаг<sup>27</sup>. Харин төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн хувьд Төрийн албаны тухай хуульд заасан нийтлэг баталгаанаас гадна Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн ажлыг захирах даргад нь мэдэгдэлгүйгээр шалгах, албан үүргээ гүйцэтгэхэд нь саад учруулах, хуулиар хүлээсэн үүрэгт нь үл хамаарах ажил үүрэг гүйцэтгүүлэхийг хориглоно, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчаас ажил үүрэгтэй нь холбоотой асуудлаар гэрч, хохирогчийн хувиар мэдүүлэг авах тохиолдолд Төрийн тусгай хамгаалалтын газрын даргад мэдэгдэнэ, гүйцэтгэж байгаа ажил үүрэгтэй нь холбогдуулан төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч болон түүний гэр бүлийн гишүүний амь биед аюул учирч болзошгүй бодитой нөхцөл байдал бий болсон тохиолдолд тэдгээрийг хамгаалалтад авч болно, өндөржүүлсэн бэлэн байдал, ажлын бус цагаар болон шөнийн ээлжид ажиллах үед хоол, унааны зардал, сургалт, дадлагын үед хүнсний болон эдийн хангалтыг төрийн тусгай хамгаалалтын газар хариуцах бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд амраах, нөхөн сэргээх, эмчлүүлэх боломжоор хангана, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн төрийн тусгай хамгаалалтад байхаар тогтоосон барилга, бусад зүйлийн гадна цэгт болон далд хамгаалалтад ажилласан нэг жилийг нэг жил дөрвөн сартай дүйцүүлэн тооцно гэсэн хууль зүй, нийгмийн шинжтэй баталгаанаас гадна Хөдөлмөрийн тухай хуульд зааснаас<sup>28</sup> бага ээлжийн амралтын нэмэгдэл хоног эдлэх эрхтэй<sup>29</sup> байдаг.

<sup>26</sup>Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 39 дүгээр зүйл

<sup>27</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 283-288 дугаар зүйл, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 83-87 дугаар зүйл, Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 49, 50 дугаар зүйл, Авилгын эсрэг хуулийн 28-32 дугаар зүйл.

<sup>28</sup> Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 99 дүгээр зүйл

<sup>29</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсэг.

Мөн хуулийн төслийн үзэл баримтлалд “Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 1-т “Албан үүргээ биелүүлэх үед нь төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид учирсан хохирлыг төр хариуцна” гэж заасан боловч төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн үүргээ биелүүлэх баталгааг тодорхой тусгаж өгөөгүйгээс алба хаагчийн эрх ашиг, албан үүргээ биелүүлэх баталгаа хангагдахгүйд хүрэх эрсдэлтэй байгааг дурдаад ... алба хаагчид учирсан хохирлыг шийдэх эрх зүйн зохицуулалтыг хуульд тусгах шаардлагатай байна” хэмээн хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээнд дүгнэсэн<sup>30</sup> бол “...албан хаагчид тавих мэргэжлийн чадвар, шаардлага хариуцлагыг өндөржүүлэх, эрх зүйн баталгааг холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн бүрдүүлэх шаардлага үүсээд байгааг” тусгажээ.

Дээрх үнэлгээ, үзэл баримтлалд үндэслэн төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн албан үүргээ хэрэгжүүлж байгаагаар холбоотойгоор хангагдах баталгааг бусад тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын албан хаагчидтай адил байхаар тогтоосон болно<sup>31</sup>. Энэхүү зохицуулалтууд нь төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн албан үүргээ хоёргүй сэтгэлээр, өргөсөн тангарагтаа үнэнчээр гүйцэтгэх нөхцөл болохоос гадна чадварлаг, шилдэг залуучууд тус албанд орохыг эрмэлзэх хөшүүрэг болох ач холбогдолтой юм.

Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 2-т “Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг хамгаалж байгаа байгууллага, хамгаалуулагчийг тагнан турших үйл ажиллагаанд ашиглахыг хориглоно” гэсэн эрх зүйн байдлыг онцлогийн практик хэрэглээ нь зөвхөн тагнуулын байгууллагын үйл ажиллагааны хүрээгээр хязгаарлагддаг. Энэ нь бусад гүйцэтгэх ажил явуулах эрх бүхий байгууллагуудад хамааралгүй байгаа нь төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын албан хаагчийг гүйцэтгэх ажилд ашиглах боломжийг нээлттэй болгож байгаа бөгөөд энэ нь хамгаалуулагч өөрийнх аюулгүй байдлыг хангах байгууллага, албан хаагчид итгэх итгэлийг бууруулж хамгаалалт, үйлчилгээнд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөл байдал үүсгэдэг. Энэхүү зөрчлийг шийдвэрлэх зорилгоор хуулийн төслийн 42 дугаар зүйлийн 42.10-т “Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын албан хаагчийг гүйцэтгэх ажлын зорилгоор ашиглахыг хориглоно” хэмээн өөрчлөн найруулж тусгаснаас гадна уг баталагааг хангах нөхцлийг бүрдүүлж Гүйцэтгэх ажлын тухай хуульд холбогдох нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулахаар дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байгаа болно.

### **Зургаадугаар бүлэг: Төрийн тусгай хамгаалалтад биеийн хүч, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, техник, албаны нохой хэрэглэх**

Төслийн зургаадугаар бүлгээр биеийн хүч, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, албаны нохой хэрэглэх нийтлэг үндэслэл, биеийн хүч хэрэглэх үндэслэл, журам, тусгай хэрэгслийн төрөл, тэдгээрийг хэрэглэх үндэслэл, журам, албаны нохой ашиглах, галт зэвсэг хэрэглэх үндэслэл, журмын талаар тусган зохицууллаа.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд “төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх ажиллагаанд орчин үеийн техник технологийн дэвшлийг ашиглах боломжийг

<sup>30</sup> Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, Судалгааны тайлан (2022) 56 хх.

<sup>31</sup> Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 40-44 дүгээр зүйл

бүрдүүлж, төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх үндэслэлийг ялгаатай байдлаар тусгаж өгнө” гэж заасны дагуу дараах шинэ зохицуулалтыг тусгасан. Өөрөөр хэлбэл төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч нь зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэж хүний эрхэд халдах онцгой эрхтэй ч тэрхүү эрхийг хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг нарийвчлан хуульчилж тогтоогоогүй байсан хийдлийг арилгасан.

1.Биеийн хүч, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, албаны нохой хэрэглэх дараах нийтлэг үндэслэлийг шинээр тусгасан:

Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч холбогдох сургалтад хамрагдан, эрх олгосон тохиолдолд галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг биедээ авч явах, хэрэглэх эрхтэйг хуульчлан тогтоож өгсөн. Зөвхөн байгууллагын албан хэрэгцээнд хүлээн авч, бүртгэсэн галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг хэрэглэхийг заасан. Галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг зөвхөн хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу, заналхийлж буй нөлөөллийг бодитоор үнэлж, өөрийн дотоод итгэл үнэмшлийн дагуу тухайн нөхцөл байдалд тохируулан сонгон, хамгийн бага хохирол учруулахыг эрмэлзэж хэрэглэхийг тогтоосон.

Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх галт зэвсэг, сум, тусгай хэрэгслийн жагсаалт, тэдгээрийг бүртгэх, олгох, буцаан авах, хадгалах журам болон төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх бэлтгэл хангах журмыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга, Төрийн тусгай хамгаалалтад биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх журмыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга, Улсын ерөнхий прокурортой хамтран батлахаар тусгасан.

2.Биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийн төрлийг тогтоож, хэрэглэх үндэслэлийг нэг бүрчлэн тогтоож хүний эрхийг хамгаалах Үндсэн хуулийн зарчимд нийцүүлсэн. Мөн нисгэгчгүй, зайнаас удирддаг агаарын хөлгийг албадан буулгах тусгай хэрэгслийг хэрэглэх эрхийг тогтоож өгснөөр дэвшилтэт технологи бүхий техник ашиглаж халдлага үйлдэх эрсдлийг бууруулахаас гадна хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг болох ач холбогдолтой<sup>32</sup>.

Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчаас биеийн хүч, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх эрхийн зохицуулалтыг хүний эрхийн зарчимд нийцүүлэн тодорхой тусгасан хуулийн төслийн зохицуулалтыг хүчин төгөлдөр Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн зохицуулалттай харьцуулсныг хүснэгт 1-ээр оруулав.

	<b>Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл</b>	<b>Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хууль /1995 он/</b>
	<b>ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ. ТӨРИЙН ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАД БИЕИЙН ХҮЧ, ЗЭВСЭГ, ТУСГАЙ ХЭРЭГСЭЛ, ТЕХНИК, АЛБАНЫ НОХОЙ ХЭРЭГЛЭХ</b>	<b>ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ. БУСАД ЗҮЙЛ</b>
1.	48 дугаар зүйл.Биеийн хүч, зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, албаны нохой хэрэглэх нийтлэг үндэслэл	21 дүгээр зүйл.Төрийн тусгай хамгаалалтын зэвсэг, тусгай хэрэгсэл Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, алба хаагч төрийн тусгай хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэхдээ

<sup>32</sup> Зөрчлийн тухай хуулийн 14.12 дугаар зүйл.

<p>48.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, алба хаагч төрийн тусгай хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэхдээ энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, техник, албаны нохой хэрэглэж болно.</p> <p>48.2.Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх сургалтад хамрагдан, эрх олгогдсон төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл биедээ авч явах, хэрэглэх эрхтэй.</p> <p>48.3.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч энэ хуульд заасан нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд тухайн нөхцөл байдлыг өөрийн дотоод итгэлээр үнэлж, биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг сонгон хэрэглэх эрхтэй.</p> <p>48.4.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх галт зэвсэг, сум, тусгай хэрэгслийн жагсаалт, тэдгээрийг бүртгэх, олгох, буцаан авах, хадгалах журам болон төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх бэлтгэл хангах журмыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга батална.</p> <p>48.5.Төрийн тусгай хамгаалалтад биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх журмыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга, Улсын ерөнхий прокурортой хамтран батална.</p> <p>48.6.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, техник хэрэглэхдээ дараах нийтлэг шаардлагыг баримтална:</p> <p>48.6.1.зөвхөн хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу хэрэглэх;</p> <p>48.6.2.тухайн нөхцөл байдалд тохируулан хэрэглэх, хамгийн бага хохирол учруулахыг эрмэлзэх;</p> <p>48.6.3.хамгаалуулагч болон хамгаалж байгаа хурал, барилга, бусад зүйлийн аюулгүй байдалд заналхийлж буй нөлөөллийг бодитоор үнэлж, өөрийн дотоод итгэл үнэмшлийн дагуу хэрэглэх.</p>	<p>дараахь зэвсэг болон тусгай хэрэгсэл, мэх хэрэглэнэ:</p> <p>1/галт зэвсэг;</p> <p>2/хүйтэн зэвсэг;</p> <p>3/нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл;</p> <p>4/олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл;</p> <p>5/автотээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл;</p> <p>6/хамгаалах тусгай хэрэгсэл;</p> <p>7/зэвсэггүйгээр тулалдах мэх;</p> <p>8/албаны нохой.</p> <p><b>22 дугаар зүйл.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>6.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх зэвсэг, тусгай хэрэгслийг хэрэглэх зааврыг Төрийн тусгай хамгаалалтын газрын дарга, Улсын ерөнхий прокурортой хамтран батална.</p>
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------



	<p>48.7.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын даргын шийдвэрээр албан хэрэгцээнд хүлээн авч, бүртгэсэн галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийг хэрэглэнэ.</p> <p>48.8.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллага, алба хаагч энэ хууль, холбогдох журамд заасан үндэслэл, журмын дагуу биеийн хүч, галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, техник, албаны нохой хэрэглэснээс үүссэн үр дагаврын төлөө хариуцлага хүлээхгүй.</p> <p>48.9.Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэснээс хүний амь бие, эрүүл мэндэд хохирол учирсан тохиолдолд төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч нь эмнэлгийн байгууллага, шууд удирдах албан тушаалтанд, удирдах албан тушаалтан нь прокурорт тус тус нэн даруй мэдэгдэнэ.</p>	
2.	<p><b>49 дүгээр зүйл.Биеийн хүч хэрэглэх</b></p> <p>49.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч нь дараах тохиолдолд биеийн хүч хэрэглэж болно:</p> <p>49.1.1.хамгаалуулагчийн зорчин явах замыг чөлөөлөх үед зайлшгүй тохиолдолд;</p> <p>49.1.2.төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд зөвшөөрөлгүйгээр нэвтэрсэн, нэвтрэхийг завдсан;</p> <p>49.1.3.төрийн тусгай хамгаалалтын үйл ажиллагаанд саад учруулсан болон хамгаалалтын дэглэм зөрчсөн;</p> <p>49.1.4.төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг заналхийлсэн, доромжилсон, түүний тавьсан хууль ёсны шаардлагыг биелүүлээгүй, эсэргүүцсэн, биелүүлэхгүй байхыг уриалсан;</p> <p>49.1.5.хамгаалалтын бүсэд хориглосон, хязгаарласан эд зүйлийг хураан авахад эсэргүүцэл үзүүлсэн;</p> <p>49.1.6.галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхээр энэ хуульд заасан тохиолдолд.</p>	-
3.	<p><b>50 дугаар зүйл.Тусгай хэрэгслийн төрөл</b></p>	-

	<p>50.1.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх тусгай хэрэгсэл нь дараах төрөлтэй байна:</p> <p>50.1.1.нэг бүрийн; 50.1.2.олон хүнд нөлөөлөх; 50.1.3.бусад.</p> <p>50.2.Төрийн тусгай хамгаалалтад нисдэг тэрэг, газар уснаа явагч, тусгай хэрэгслээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоогч, нисэгчгүй нисэх хэрэгсэл албадан буулгах техник хэрэгсэл, галт хэрэглэл, гэрэл, дууны хэрэгсэл, согтуурсан, мансуурсан байдалтай эсэхийг шалгагч болон бусад тусгай хэрэгсэл ашиглаж болно.</p> <p>50.3.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэхдээ өөрийгөө болон хамгаалуулагчийг хамгаалах тусгай хэрэгслээр хангагдана.</p>	
4.	<p><b>51 дүгээр зүйл.Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл</b></p> <p>51.1.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх нэг бүрийн тусгай хэрэгсэлд дараах хэрэгсэл хамаарна:</p> <p>51.1.1.гав; 51.1.2.хүлэг, ороох цамц, хөдөлгөөн хязгаарлах бусад хэрэгсэл; 51.1.3.бороохой; 51.1.4.цахилгаан гүйдлээр цохигч; 51.1.5.хутга; 51.1.6.нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагчаар цэнэглэсэн буу, шүршүүр; 51.1.7.резин болон хуванцар сумтай буу; 51.1.8.нэг бүрийн бусад тусгай хэрэгсэл.</p> <p>51.2.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч биедээ энэ хуулийн 51.1-д заасан тусгай хэрэгсэл байхгүй тохиолдолд гарцаагүй байдал, аргагүй хамгаалалт болсон үед гарын доорх эд зүйлийг тусгай хэрэгслийн зориулалтаар ашиглаж болно.</p>	-
5.	<p><b>52 дугаар зүйл.Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>52.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч дараах тохиолдолд хутгаас бусад нэг бүрийн тусгай хэрэгслийг хэрэглэж болно:</p>	<p><b>22 дугаар зүйл.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>2.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч хүйтэн зэвсэг, олон хүнд нөлөөлөх болон нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл,</p>

	<p>52.1.1.төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг хүч хэрэглэн эсэргүүцсэн;  52.1.2.түр саатуулагдсан этгээд өөрийгөө гэмтээх нөхцөл байдал үүссэн, тухайн этгээдийг зэвсэг хэрэглэн суллахаар завдсан буюу халдсан, хэрэглэсэн эсхүл бүлэглэн довтолсон үед;  52.1.3.төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд хүч хэрэглэн хууль бусаар нэвтрэхийг завдсан, нэвтэрсэн;  52.1.4.төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг хүч хэрэглэн эсэргүүцсэн;  52.1.5.хамгаалуулагч болон төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн биед халдсан буюу халдахыг завдсан;  52.1.6.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйлд зэвсгийн чанартай зүйл хэрэглэн халдсан буюу халдахыг завдсан;  52.1.7.олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэхээр энэ хуульд заасан тохиолдолд.  52.2.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч хутгыг зөвхөн галт зэвсэг хэрэглэхээр энэ хуульд заасан тохиолдолд хэрэглэж болно.</p>	<p>зэвсэггүйгээр тулалдах мэхийг дараахь тохиолдолд хэрэглэнэ:  1/энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан бүх тохиолдолд;  2/төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд хэв журам зөрчигдсөн;  3/хамгаалуулагчийн явах замыг чөлөөлөх;  4/хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйлд хүйтэн зэвсэг, зэвсгийн чанартай бусад зүйл хэрэглэн халдсан буюу халдахыг завдсан;  5/сэжигтэн этгээдийг саатуулах, зохих байгууллагад хүргэх үед эсэргүүцэл үзүүлсэн.</p>
6.	<p><b>53 дугаар зүйл.Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл</b></p> <p>53.1.Төрийн тусгай хамгаалалтад хэрэглэх олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэлд дараах хэрэгсэл хамаарна:  53.1.1.олон хүнд нөлөөлөх нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч;  53.1.2.усан хөөрөг;  53.1.3.утаан хөшиг үүсгэгч;  53.1.4.олон хүнд нөлөөлөх бусад тусгай хэрэгсэл.</p>	-
7.	<p><b>54 дүгээр зүйл.Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>54.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга, түүний эрх олгосноор тухайн хамгаалалтыг удирдаж байгаа албан тушаалтны шийдвэрээр олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэнэ.  54.2.Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг дараах тохиолдолд хэрэглэнэ:</p>	-

<p>54.2.1.төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд үүссэн эмх замбараагүй байдлыг өөр аргаар таслан зогсоох боломжгүй үед;  54.2.2.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан хурал, барилга, бусад зүйл рүү бүлэглэн довтолсон үед таслан зогсоохоор, бүслэн хаалтаас чөлөөлөх үед;  54.2.3.галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис, шатамхай бодис, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч хий болон хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх химийн бодис зэрэг зүйлсээр зэвсэглэсэн этгээд зэвсгээ хураалгах шаардлагыг эсэргүүцсэн үед;  54.2.4.галт зэвсэг хэрэглэхээр энэ хуульд заасан тохиолдолд.</p>	
<p><b>8.</b> <b>55 дугаар зүйл.Тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>55.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч дараах тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл хэрэглэнэ:</p> <p>55.1.1.автотээврийн хэрэгсэл ашиглан хамгаалуулагч болон хамгаалалтад авагдсан барилга, бусад зүйл рүү довтолсон;  55.1.2.тээврийн хэрэгслээр төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд зөвшөөрөлгүй нэвтэрсэн, нэвтрэхийг завдсан;  55.1.3.төрийн тусгай хамгаалалтын бүсэд автотээврийн хэрэгсэл ашиглан жагсаал, цуглаан хийж нэвтрэхийг завдсан, нэвтэрсэн;  55.1.4.автотээврийн хэрэгслийг зогсоох талаар өгсөн ойлгогдохуйц дохио, алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг үл биелүүлсэн;  55.1.5.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийг барьцаалан тээврийн хэрэгсэл ашиглан зугтаасан.</p> <p>55.2.Автотээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох тусгай хэрэгслийг хэрэглэх боломжгүй тохиолдолд автомашин болон бусад зүйлээр хаалт тавьж болно.</p> <p>55.3.Автотээврийн хэрэгслийг албадан зогсоосны улмаас учирсан хохирлыг тухайн автотээврийн хэрэгслийг жолоодож явсан хүн хариуцана.</p>	<p><b>22 дугаар зүйл.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>3.Хамгаалуулагчийн амь бие, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйлд автотээврийн хэрэгсэл ашиглан ноцтой хохирол учруулж болзошгүй бодит аюулыг таслан зогсоох шаардлага тулгарсан тохиолдолд автотээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл хэрэглэж болно.</p> <p>4.Автотээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох тусгай хэрэгслийг хэрэглэх боломжгүй тохиолдолд автомашин болон бусад зүйлээр хаалт тавьж болно.</p>

9.	<p><b>56 дугаар зүйл.Нисгэгчгүй, зайнаас удирддаг агаарын хөлгийг албадан буулгах тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>56.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын бүсийн агаарын зайд зөвшөөрөлгүй нисгэсэн нисгэгчгүй, зайнаас удирддаг агаарын хөлгийг албадан буулгах тусгай хэрэгсэл ашиглаж буулгаж болно.</p> <p>56.2.Албадан буулгасны улмаас учирсан хохирлыг тухайн нисгэгчгүй, зайнаас удирддаг агаарын хөлгийг нисгэсэн этгээд хариуцана.</p>	
10.	<p><b>57 дугаар зүйл.Албаны нохой ашиглах</b></p> <p>57.1.Төрийн тусгай хамгаалалтыг хэрэгжүүлэхэд албаны нохой ашиглаж болно.</p> <p>57.2.Албаны нохойг бэлтгэх, ашиглах, хамгаалах журмыг Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагын дарга батална.</p>	
11.	<p><b>58 дугаар зүйл.Галт зэвсэг хэрэглэх үндэслэл</b></p> <p>58.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч дараах тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэж болно:</p> <p>58.1.1.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан хурал, барилга, бусад зүйл, албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчид галт зэвсэг хэрэглэн халдсан буюу халдахыг завдсан;</p> <p>58.1.2.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан хурал, барилга, бусад зүйлд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй байдлаар халдсан буюу халдахаар завдсан этгээдийн үйлдлийг өөр аргаар таслан зогсоох боломжгүй;</p> <p>58.1.3.хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан хурал, барилга, бусад зүйлийг барьцаанд авахаар завдсан үйлдлийг таслан зогсоох, барьцаанаас чөлөөлөх.</p> <p>58.1.4.төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн галт зэвсгийг булаахаар довтолсон;</p> <p>58.1.5.хамгаалуулагчийн болон төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагчийн амь нас, эрүүл мэндэд хор уршиг учруулж</p>	<p><b>22 дугаар зүйл.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч дараахь тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэх эрхтэй:</p> <p>1/хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйл, үүргээ гүйцэтгэж байгаа хамгаалалтын алба хаагчид галт зэвсэг хэрэглэн халдсан буюу халдахыг завдсан;</p> <p>2/хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйлд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй байдлаар халдсан буюу халдахаар завдсан этгээдийн үйлдлийг өөр аргаар таслан зогсоох боломжгүй;</p> <p>3/хамгаалуулагч, төрийн тусгай хамгаалалтад авсан барилга, бусад зүйлийг барьцаанд авахаар завдсан үйлдлийг таслан зогсоох, барьцаанаас чөлөөлөх.</p>

	<p>болзошгүй болон учруулж байгаа амьтныг устгах.</p> <p>58.2.Галт зэвсгийг түгшүүрийн дохио өгөх, тусламж дуудах, бэлтгэл, сургуулилтын болон хуульд заасан бусад тохиолдолд хэрэглэж болно.</p>	
12.	<p><b>59 дүгээр зүйл.Галт зэвсэг хэрэглэх</b></p> <p>59.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй бодит эрсдэл үүссэн нөхцөлд галт зэвсгийг шууд хэрэглэж болно. Боломжтой бүх тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэхийн өмнө урьдчилан анхааруулна.</p> <p>59.2.Төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч галт зэвсэг хэрэглэсэн тухай шууд удирдах албан тушаалтанд даруй танилцуулж, шууд удирдах албан тушаалтан нь прокурорт мэдэгдэнэ.</p>	<p><b>22 дугаар зүйл.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх</b></p> <p>5.Зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэснээс хүний амь бие, эрүүл мэндэд хохирол учирсан тохиолдолд төрийн тусгай хамгаалалтын алба хаагч нь эмнэлгийн байгууллага, захирах даргадаа, захирах дарга нь прокурорт тус тус нэн даруй мэдэгдэнэ.</p>

### Долоодугаар бүлэг:Бусад зүйл

Энэхүү бүлгээр хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тусган зохицууллаа.